

KAYNAŞTIRMA UYGULAMASININ YAPILDIĞI SINIFLARDA, ÖĞRETMENLERİN KAYNAŞTIRMAYA YÖNELİK TUTUMLARI-I *

Fusun ÜNAL**
Ayten İFLAZOĞLU SABAN***

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarını belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma, Adana ili Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerinde, hafif ve orta düzeyde zihinsel engellilerin kaynaştırıldığı okullarda, kaynaştırmanın uygulandığı sınıfta görev yapan 80 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumunu ölçmek için Antonak ve Larrivee (1995) tarafından geliştirilen ve Kırcaali-İftar (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca, öğretmenlerin bireysel özelliklerini ve kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlarla yaptıkları uygulamalara yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış bilgi formu kullanılmıştır. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarına bakıldığında, ne olumlu ne de olumsuz tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kaynaştırma Eğitimi, Tutum, Öğretmen, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, Hafif ve Orta Düzeyde Zihinsel Engelli Öğrenci.

BEHAVIORAL ATTITUDES OF TEACHER TOWARDS THE INTEGRATION PROCESS OF RETARDED STUDENTS IN TO A GENERAL EDUCATION CLASSROOM

ABSTRACT

The main aim of this research is to determine attitudes of teachers toward integration activities. This was a descriptive correlational study. The study includes 80 teachers, in schools where has integrated students with mild to moderate mental retardation in Seyhan, Yüreğir, Çukurova and Sarıçam district of Adana. In present study, data collecting tool is as follows; "Opinions Relative To Mainstreaming Scale" which is developed by Antonak ve Larrivee (1995) and adopted to Turkish by Kırcaali-İftar

---

*Bu çalışma, Fusun Ünal tarafından Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yrd. Doç. Dr. Ayten İflazoğlu Saban danışmanlığında yapılan yüksek lisans tez çalışmasının özetidir. Çalışmanın özeti 21-23 Eylül 2010 tarihlerinde düzenlenen 20. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulmuştur.

** Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi fusun.unal@hotmail.com

** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü,
iayten@cu.edu.tr

(1996) has been used for the assessment of teachers' attitudes to integration. Besides, Semi-structured Interview Form is used to determine individual characteristics of teachers, problems experienced by teachers during integration activities and strategies to these problems. When found that teachers' attitudes toward integration education were neither positive nor negative in general aspect.

Key words: Integration education, attitude, teacher, individualized education program, Students with mild to moderate mental retardation.

Giriş

Toplumsal olarak oldukça önemli görülen öğretmenlik mesleğini tanımak ve anlamak, bu meslekle ilgili temel kavramlardan ortak bir dil geliştirmeye bağlıdır. Öğretmenlik mesleğini oluşturan temel kavramlardan biri eğitimidir ve doğumdan ölüme kadar devam eden bu eğitim sürecinde bireyler çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerler kazanırlar (Erden, 2001).

Öğretmenlerin görev yaptığı sınıflarda engel durumu, yetersiz yaşantı ya da olumsuz yaşam koşulları gibi bazı nedenlere bağlı olarak bireyler arasında farklılıklar olabilmektedir. Fiziksel, sosyal ve akademik açıdan benzer özelliklerden oluşan homojen sınıfların mümkün olmadığı günümüzde, öğretmenlerin her öğrencinin öğrenme gereksinimine göre eğitim vermesi, en temel sorumlulukları arasında yer almaktadır (Diken ve Batu, 2010).

Ülkemizde yürürlükte olan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2006) göre, özel eğitimin temel ilkelerinden biri, özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performanslarını dikkate alarak, amaç, içerik ve özel eğitim süreçlerinde uyarlamalar yaparak yetersizliği olmayan akranları ile eğitilmelerine öncelik verilmesidir. Özel eğitim gerektiren bireyler, kendilerini en az kısıtlayan çevrede eğitim alma hakkına sahiptirler (Salend, 1998) ve bu bireylerin yetersizliği olmayan akranlarıyla eğitildiği en az kısıtlayıcı eğitim ortamı, kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflardır. Kaynaştırma eğitimi, son zamanlarda özel eğitimle ilgili en sık gündeme gelen konulardan biridir (Batu, 2000; Batu-Kırcaali-İftar, 2006). Link (2008, 1) kaynaştırma eğitimini, "yetersizlikten etkilenen çocukların normal eğitim ortamlarında akranlarıyla ilişkilerini en üst seviyeye çıkarıp, günlük yaşamdaki engelleri en aza indirmeyi garanti eden, özel eğitim stratejileri kullanılarak engelli öğrencilere uygun özel eğitim verilmesini sağlayan bir eğitim" olarak tanımlarken; Phillips (2008) bütün öğrencilerin, yetenekleri ne olursa olsun okullarda bir arada eğitilmesine dayanan felsefi bir inanç olarak ifade etmiştir.

Kaynaştırma uygulamasının başarılı olmasındaki en büyük etkenlerden biri öğretmenlerin yetersizliği olan bireyleri kabul eder bir tutum içerisinde olmalarıdır. (Batu, 1998; Öncül, 2003). Eğitimcinin engelli bireylere yönelik tutumu, kaynaştırmaya olan tutumun belirleyicilerindendir. Eğitimcinin engelli çocuklara karşı kabul eder tutum içinde olması, hem kendisi, hem normal gelişim gösteren çocuklar, hem de özel gereksinimi olan çocuklar açısından büyük önem taşımaktadır (Temel, 2000; Sucuoğlu ve Kargın, 2006; Batu ve Kırcaali-İftar, 2006; Varol, 2008). Olumlu olan öğretmen tutumu, kaynaştırmanın niteliğini arttıracak ve sonuç olarak da öğrencinin kaynaştırma eğitiminden gerçekten faydalanma olasılığını arttıracaktır. Ayrıca öğretmen, olumlu

tutumu ile normal çocuklara model olarak kaynaştırma öğrencisinin sosyal kabulünü arttıracaktır.

Ülkemizde öğretmen adayları ve öğretmenlerin tutumlarını inceleyen bazı çalışmalarda, (Batu, Kırcaali-İftar ve Uzuner,2004; Orel,Töret ve Zerey, 2004; Sargın, 2002; Türkoğlu, 2007; Diken ve Sucuoğlu; 1999); öğretmenlerin hizmet içi eğitim alıp almadığı, kaynaştırmaya yönelik ders alıp almadığı, yaşları, cinsiyetleri, kıdemleri, mezun oldukları bölümleri, sınıflarındaki öğrenci sayısı ve sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencisinin özür türü ile tutumlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Normal çocukların tutumlarını belirleyen çalışmalarda ise; normal çocukların cinsiyetleri, yaşları, özürlü kardeşe sahip olup olmamaları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Yapılan araştırmalardan çıkan sonuçlara göre; öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının genellikle olumsuz olduğu ve nitel ve nicel çalışmaların nadiren bir arada yapıldığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, engelli çocuklara ilişkin öğretmenlerin tutumunu ve kaynaştırma eğitimi hakkındaki bilgileri ve kaynaştırma eğitimiyle ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini hem nitel hem de nicel olarak belirlemesi bakımından önemlidir. Ayrıca kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının belirlenmesi, kaynaştırma eğitiminin planlanması, uygulanması ve uygulamanın başarısının artırılması bakımından kaynaştırma çalışmalarını yönlendirmede yararlı olacaktır. Buna göre araştırmada şu sorunun yanıtı aranmıştır: “Hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli (HODZE) öğrencilerin öğretmenlerinin, kaynaştırmaya yönelik tutumları nelerdir?”

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli (HODZE) öğrencilerin öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi hakkındaki bilgileri ve kaynaştırma eğitimiyle ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumları; cinsiyet, yaş, kıdem, mezun oldukları bölüm, sınıflarındaki öğrenci sayısı, kaynaştırma eğitimi hakkındaki bilgileri, kaynaştırma öğrencilerinin bireysel özellikleri ve engel türü hakkındaki bilgileri, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) uygulama durumu, BEP biriminin düzenli toplantı yapma durumu, kaynaştırma öğrencileri için farklı araç-gereç kullanma, kaynaştırma öğrencilerini öğretimsel konularla birlikte diğer konularda da geliştirme, kaynaştırma eğitiminin gerekli bir uygulama olduğuna inanma ile kaynaştırma öğrencileri ile ilgili olumsuzluklar değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları nasıldır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Kaynaştırmaya eğitime yönelik tutumları belirlemeyi hedefleyen bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli geçmişte veya halen var olan durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yöntemidir (Karasar, 2006).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2008–2009 eğitim-öğretim yılında, Adana İli devlet okullarında, hafif ve orta düzeyde zihinsel engellilerin kaynaştırıldığı sınıflarda görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Bu araştırmanın örneklemini ise; Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerinde, hafif ve orta düzeyde zihinsel engellilerin kaynaştırıldığı 26 okulda bulunan, kaynaştırmanın uygulandığı sınıfta görev yapan 80 sınıf öğretmeni oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler, 1979 yılında Larivee ve Cook tarafından geliştirilen, 1995'te Antonak ve Larivee tarafından güncellenen ve Kırcaali-İftar (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği (KİGÖ)" ve öğretmenlerin kişisel bilgileri ve kaynaştırma eğitime ilişkin görüşlerini saptamak amacıyla bilgi formu ile toplanmıştır. Sözü edilen ölçme araçları ve kullanım amaçları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir:

Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği (KİGÖ): Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği (Opinions Relative to Integration (ORI) of Students with Disabilities) engelli bireylere yönelik öğretmen tutumlarını ölçmek için Larivee ve Cook (1979) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal ölçek 5'li likert tipi yapıya sahip olup, 30 maddeden oluşuyordu. Ölçek, 1995 yılında Antonak ve Larivee tarafından yeniden gözden geçirilip düzeltilmiş ve ölçekten beş madde çıkarılmıştır. Antonak ve Larivee (1995) ölçeği 376 sınıf öğretmenine uygulamış ve uygulama sonucunda, Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0.88, iki yarım güvenilirliği için katsayı ise 0.82 bulunmuştur. Ölçek; hiç katılmıyorumdan (-3), tümüyle katılıyorum (+3) kadar olan, altılı dereceli ile cevaplandırılmaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında, yapılan faktör analizi sonucu 25 madde 4 faktör altında toplanmıştır. Antonak ve Larivee (1995) tarafından yeniden düzenlenen "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği" Kırcaali-İftar (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanıp, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek, 1-5 arası puanlanan Likert tipi yapıya sahip olup; yanıt seçenekleri "tümüyle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum" şeklindedir. Ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmasında, Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. Ölçekte olumsuz ifade edilen 10 madde bulunmaktadır. Bu maddeler, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 14, 18 ve 19'uncu maddeler olup yanıtlandığının tersine puanlanmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında 5 faktörlü bir çözümle sonuca

ulaşmıştır. Ölçeğin orijinalinde (Antonak ve Larivee; 1995) dört faktörlü, Türkçe uyarlamasında (Kırcaali-İftar; 1996) beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubu üzerindeki uygulamadan elde edilen puanlar üzerinde yapılan faktör analizi sonuçları Dupoux, Wolman, Estrada'nın (2005) çalışmasındaki faktör analizi sonucuyla benzerlik göstermiş ve tek faktörlü bir yapı ile çözüme ulaşılmıştır. Ölçekten elde edilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı 0.84 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada ölçekten elde edilen veriler üzerindeki analizler toplam puan üzerinden yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek 100'dür. Puan yüksekliği, kaynaştırmaya ilişkin olumlu bir tutumu işaret etmektedir.

Bilgi Formu: Sınıf öğretmenlerine uygulanan bilgi formu, öğretmenlerin kişisel özelliklerini içeren demografik sorularla (cinsiyeti, yaşı, mezun olduğu bölümü, kıdemi, sınıflarında bulunan öğrenci sayıları) başlamaktadır. Formda yer alan diğer sorular ise; ilgili literatür taraması sonucunda kaynaştırma uygulamalarında sınıf öğretmenlerinin yaptıkları uygulamalar ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi düzeylerini belirlemeye yöneliktir ve 27 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Kaynaştırmaya yönelik tutum ölçeklerinin uygulanacağı okullar amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak seçilmiştir. 2008-2009 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde, kaynaştırma uygulamasının yapıldığı 80 şubedeki sınıf öğretmenlerine Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği ve bilgi formu dağıtılmıştır ve öğretmenlerden kendilerine verilen veri toplama araçlarını doldurmaları istenmiştir. Uygulamalar sırasında, öğretmenlerden gelen sorular yanıtlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerinin toplanması işlemi tamamlandıktan sonra uygulanan ölçekler kontrol edilmiş ve hatalı doldurulan ölçek olmadığı belirlenmiştir. Veriler, SPSS 11.5 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma amaçları doğrultusunda kişisel bilgi formunda yer alan demografik bilgilerin, araştırmaya katılan öğretmenlerin bilgi düzeylerinin, kaynaştırma uygulamalarında yapılanların ve karşılaşılan sorunların dağılımları, yüzde ve frekans değerleri hesaplanarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları ile ele alınan değişkenler arasında anlamlı farkın olup olmadığı; ilişkisiz iki örneklem için Mann Whitney U-testi ile, ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem için Kruskal Wallis testiyle incelenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Ayrıca öğretmen bilgi formunda yer alan açık uçlu sorular, içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi hakkında bilgi sahibi olma ile ilgili görüşleri;

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıflarında çoğunlukla bir kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır ve çoğunlukla sınıf mevcutları 31-40 kişi arasında değişmektedir.
2. Öğretmenlerin 53'ünün (%66.25) kaynaştırma eğitiminde sınıfa kaç kaynaştırma öğrencisi kabul edileceğini bildiği, 26'sının ise (%32.5) bilmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan 80 öğretmenden 1'i (1.25) bu soruya cevap vermemiştir.
3. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 53'ü (%66.25) özel eğitim ile ilgili eğitim almış olup, 26'sı (%32.5) eğitim almamıştır. Ayrıca araştırmaya katılan 80 öğretmenden 1'i (1.25) bu soruya cevap vermemiştir.
4. Öğretmenlerin 7'si (%8.75) kaynaştırma eğitimi hakkında bilgi sahibi olduğunu, 40'ı (%50.0) kısmen bilgi sahibi olduğunu, 31'i (%39.7) ise hiç bilgisi olmadığını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerin 2'si (%2.5) bu soruya cevap vermemiştir.
5. Öğretmenlerin 27'si (%33.8) kaynaştırma öğrencilerinin bireysel özellikleri ve engel türü hakkında bilgi sahibi olduğunu, 46'sı (%57.5) kısmen bilgi sahibi olduğunu, 7'si (%8.8) ise hiç bilgisi olmadığını belirtmiştir.
6. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgilerinin yetersiz olmasının nedenleriyle ilgili görüşleri incelendiğinde; öğretmenler bilgi yetersizliklerini sırasıyla, özel eğitimle ilgili verilen eğitimin (f=18) ve hizmet içi eğitimin yetersiz olduğunu (f=3), kaynak sıkıntısı yaşadıklarını (f=2), yeterli deneyimlerinin olmadığını (f=2), sınıf öğretmenlerinin özel eğitim alanında yeterli olmadıklarını (f=1), kaynaştırma eğitimine yeterli zaman ayıramadıklarını (f=1) ve özel eğitimin başlı başına bir konu olduğunu (f=1) belirtmişlerdir.

Bilen (2007) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin büyük çoğunluğu sınıflarında bulunan özel gereksinimli bireylerin sayısının 2-3 kişi olduğunu ve bu sayının kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını belirttiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgu, araştırmanın sonucu ile kısmen paralellik göstermektedir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, bir kaynaştırma öğrencisinin bulunduğu sınıfta, mevcut öğrenci sayısı 20'yi geçmemelidir. Eğitimciler ve aday öğretmenlerle yapılan başka çalışmalarda, engelli bir çocuğun kaynaştırıldığı sınıftaki çocuk sayısının azaltılması ve öğretmene ihtiyaç duyduğu zamanda yardımcı bir personelin sağlanması gerektiği sonucuna varılmıştır (Metin ve Çakmak-Güleç, 1999; İzci, 2005).

Bu çalışmada elde edilen bulguların aksine, Battal'ın (2007) yaptığı araştırmada, sınıf öğretmenlerinin genel olarak kaynaştırma eğitimine ilişkin ilkeleri bildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan başka bir araştırmada ise, öğretmenlerin büyük

çoğunluğu kaynaştırmayla ilgili eğitim almadıklarını, eğitim alanlar ise süre ve içerik açısından yeterli olmayan kurslara katıldıklarını belirtmişlerdir (Bilen, 2007). Sınıf öğretmeninin nasıl bir program hazırlaması gerektiğini bilmesi, bu programı uygulaması ve eğitim ortamına uyarlaması, kaynaştırmayla ilgili bilgi ve beceri sahibi olmalarını gerektirir. Kaynaştırma hakkında bilgi ve beceri sahibi olma, bu uygulamanın başarılı bir şekilde yürütülmesini sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Çalışmadan elde edilen bu bulguyla zıt olarak, yapılan bazı çalışmalarda eğitimcilerin büyük çoğunluğunun engelli bir bireyle deneyiminin olmadığı sonucuna varılmıştır (Metin&Çakmak-Güleç'in, 1999; Temel, 2000; İmrak, 2009).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimiyle ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 51'i (%63.75) bugüne kadar engelli çocuklarla çalışmış olup, 29'u (%36.25) engelli çocuklarla hiç çalışmamıştır. Öğretmenlerin 34'ünün (%42.5) daha önceden kaynaştırma eğitimi verdiği, 42'sinin (%52.5) ise kaynaştırma eğitimi vermediği görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerden 4'ü (%5.0) bu soruya cevap vermemiştir.
2. Öğretmenlerin 30'u (%37.5) kaynaştırma öğrencisinin eğitsel gereksinimlerini ve düzeyini belirlediğini, 39'u (%48.8) kısmen belirlediğini, 11'i (%13.8) ise belirlemediğini belirtmiştir.
3. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin eğitsel gereksinimini ve düzeyini nasıl belirlediğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin eğitsel gereksinimini ve düzeyini, danışma yoluyla [çocuğun gittiği özel eğitim kurumundaki uzmana danışarak (f=3), rehber öğretmene danışarak (f=3), aileye danışarak (f=3)] ve materyal yardımı ile belirlediği [sorularla (f=5), testlerle (f=3), performans değerlendirme çizelgesiyle (f=2), her dersten ne bildiğini ölçerek (f=2), yönetmelik yardımıyla (f=1), programdaki ilerlemesine bakarak (f=1), çocuğun rapordaki seviyesine bakarak (f=1)], gözlem yaparak (f=6), konuşma yoluyla (f=2) ve çocuğun bireysel özelliklerine göre (f=1) belirlediklerini belirtmişlerdir.
4. Araştırmaya öğretmenlerin 15'i (%18.75) BEP'i her zaman uyguladığını, 59'u (%73.75) bazen uyguladığını, 4'ü ise (%5.0) hiçbir zaman uygulamadığını belirtmiştir. Ayrıca bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 2'si (%2.5) yanıtlamamıştır. Öğretmenlerin 8'i (%10.0) BEP biriminin her zaman toplantı yaptığını, 39'u (%48.75) bazen toplantı yaptığını, 30'u (%37.5) ise hiçbir zaman toplantı yapmadıklarını belirtmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 3'ü (%3.75) yanıtlamamıştır.
5. Araştırmaya katılan öğretmenlerin BEP'leri nasıl hazırladıklarını sıralamaları istendiğinde; birinci sırada kendilerinin hazırladıklarını (f=40), ikinci olarak okulun rehber öğretmeninin hazırladığını (f=26), üçüncü olarak BEP geliştirme biriminin hazırladığını (f=20) ve son olarak da öğrencinin devam ettiği özel eğitim kurumunu hazırladığı BEP'leri kullandıklarını (f=17) ifade etmişlerdir.
6. Öğretmenlerin 9'u (%11.25) kaynaştırma öğrencileri için farklı araç-gereç kullandıklarını, 56'sı (%70.0) kısmen farklı araç-gereç kullandığını, 12'si (%15.0) ise kullanmadığını ifade etmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 3'ü (%3.75) yanıtlamamıştır.

7. Öğretmenlerin 44'ü (%55.5) kaynaştırma öğrencisinin sınıfta kabulünü sağlamak için uygulamalar yaptığını, 30'u (% 37.5) kısmen yaptığını, 2'si (%2.5) ise yapmadığını belirtmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 4'ü (%5.00) yanıtlamamıştır.
8. Öğretmenlerin 68'i (%85.0) kaynaştırma öğrencisinin velisi ile işbirliği yaptığını, 8'i (%10.0) kısmen yaptığını, 3'ü (%3.75) ise işbirliği yapmadığını belirtmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 1'i (%1.25) yanıtlamamıştır.
9. Öğretmenlerin 23'ü (%28.75) kaynaştırma öğrencisinin gittiği özel eğitim kurumu ile işbirliği yaptığını, 35'i (%43.75) kısmen yaptığını, 17'si (%21.25) ise işbirliği yapmadığını belirtmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan 80 öğretmenden 5'i (%6.25) bu soruyu yanıtlamamıştır.
10. Öğretmenlerden, kaynaştırma öğrencileri sınıfa gelmeden önce yaptıkları etkinlikleri sıralamaları istendiğinde, birinci sırada rehber öğretmenle görüşüklerini (f=59), ikinci olarak engelli öğrencinin ailesi ile görüşüklerini (f=55), üçüncü sırada öğrencilere açıklama yaptıklarını (f=46), dördüncü sırada diğer öğrencilerin aileleri ile görüşüklerini (f=19) ve beşinci sırada hiçbir şey yapmadıklarını (f=4) belirtmişlerdir.
11. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin diğer öğrenciler tarafından kabulünü sağlamak için yaptığı uygulamalara ilişkin görüşleri incelendiğinde; kaynaştırma öğrencisine sorumluluk verme (f=9), oyunlara katma(f=8), derste yapabileceği etkinlik verme (f=8) ve grup etkinliklerine katma (f=5) gibi uygulamalar yapmaktadır. Diğer öğrencilere ise; kaynaştırma öğrencisinin engeli hakkında açıklama yapma (f=15), empati kurdurma (f=2), drama ile çocuğun durumunu anlatma (f=2), kaynaştırma öğrencisi ile beraber oturma ve yardım ettirme (f=2) ve kaynaştırma öğrencisi ile arkadaş olmalarını sağlama (f=1) gibi uygulamalar yaptırmaktadır. Öğretmenler, diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencisini kabul etmeleri için kaynaştırma öğrencisine pekiştirici kullanma (f=5) ve düşük not vermeme (f=1) ve diğer çocuklara kendi davranışlarıyla örnek olma (f=1) gibi uygulamalar yapmaktadırlar.

Özel gereksinimli öğrencinin durumunu, bilgi ve beceri düzeyini belirlemek, öğretmen bu öğrenciyi nerden başlatıp, nereye getirmek istemesine yardımcı olacaktır ve öğretim yılı içerisinde hedefleri daha iyi belirlenmesine olanak sağlayacaktır (Sucuoğlu, 2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000) ile özel gereksinimli olarak belirlenen her çocuk için hazırlanması yasal bir zorunluluk haline getirilen BEP'leri, Daane, Beirne-Smith ve Latham (2001), sınıf öğretmenleri, yöneticiler ve özel eğitim öğretmenleriyle yaptığı çalışmada, her üç grup da BEP'i işbirliği içinde hazırlama ve uygulama konusunda ortak görüş belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin büyük bir kısmı BEP'i bazen uyguladığını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerin yarısı bazen BEP geliştirme biriminin programın izlenmesi ve değerlendirilmesi için toplantı yaptıklarını, %39'u ise hiçbir zaman toplantı yapmadıklarını belirtmiştir. Nizamoğlu'nun (2006) yaptığı çalışma, bu bulguyla benzerlik göstermektedir. Sınıf öğretmenleri BEP'i yeterince uygulamadıklarını belirtmişlerdir. Çuhadar'ın (2006) yaptığı çalışmada, BEP geliştirme birimi bulunmayan ve BEP hazırlanmayan okullarda,

kaynaştırma eğitimi ve BEP ile ilgili çalışmaların gereği gibi yapılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Sucuoğlu ve Kargın (2006), özel gereksinimli bireyin sosyal kabulünün artırılması için, özel gereksinimli bireye sınıf işleyişinin ve kurallarının öğretilmesi, akademik becerilerinin desteklenmesi, sosyal becerilerin öğretilmesi gibi konuların gereğini vurgulamışlardır. Ayrıca akranların sosyal kabulünü arttırmak için, akranlara bireysel farklılıklar hakkında bilgi verme, benzeşim etkinlikleri planlama ve sınıfa engelli konuklar davet etme gibi çalışmaların yapılması gerekmektedir. Nizamoğlu'nun (2006) sınıf öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, katılımcılar sınıftaki diğer öğrencileri, kaynaştırma öğrencisi sınıfta yokken bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir. Dev ve Belfiore'in (1996) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin hepsi engelli öğrencilerin kaynaştırılmasında farklı araç-gereç kullanılması gerektirdiğini belirtmişlerdir.

Metin (1999), kaynaştırma uygulamalarında ortaya çıkabilecek güçlüklerle baş edebilmek ve programın başarıya ulaşması için eğitimcilerle ailelerin birbirini sürekli desteklemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Temel'in (2000) araştırmasında yer alan öğretmenler, engelli çocuğun ailesinin kaynaştırma eğitimine katılması ve ailelerin, engelli çocuğun eğitiminde karar verme, eğitim ve değerlendirme süreçlerinde sorumluluğa sahip olması gerektiği görüşünü benimsemişlerdir. Bu çalışmanın bulgularıyla paralel olarak başka bir çalışmada, eğitimciler, aile ile öğretmen arasında çok iyi bir iletişim kurulmalı görüşünü savunmuşlardır (Metin ve Çakmak-Güleç, 1999).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimiyle ilgili görüşleri:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 6'sı (%7.5) engelli çocuğun sınıf düzenini bozduğunu, 39'u (%48.75) kısmen bozduğunu, 34'ü ise (%42.5) düzeni bozmadığını belirtmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 1'i (%1.25) yanıtlamamıştır.
2. Öğretmenlerin 39'u (%48.75) kaynaştırma eğitiminin gerekli bir uygulama olduğunu, 34'ü (%42.5) kısmen gerekli bir uygulama olduğunu, 6'sı ise (%7.5) gerekli bir uygulama olmadığını belirtmiştir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 1'i (%1.25) yanıtlamamıştır.
3. Öğretmenlerin 23'ü (%28.75) kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarından alınmasını istediklerini, 53'ü ise (%66.25) istemediklerini belirtmişlerdir. Bu soruyu, araştırmaya katılan 80 öğretmenden 4'ü (%5.0) yanıtlamamıştır.

Daane, Beirne-Smith ve Latham (2001), yaptığı çalışmaya göre, idareciler, sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri, sınıf öğretmenlerinin engelli öğrencilerle başa çıkma konusunda beceri sahibi olmadıklarını ve bu konuda eğitilmeleri gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca Dev ve Belfiore (1996) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin tamamına yakını, engelli öğrencilerin normal eğitim ortamlarına kaynaştırılmasında, öğretmenlerin daha fazla sabıra ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgulardan yola çıkılarak, öğretmenlerin engelli öğrencilerin normal eğitim sınıflarında kaynaştırılmasında güçlük yaşadıkları sonucuna varılabilir. Bu durumun önüne geçmek için, aday öğretmenlere her tür öğrenciyle başa çıkabilmek için eğitim verilmeli ve uygulama yapmaları konusunda fırsat sağlanmalıdır.

Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği'nden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öğretmenlerin KİGÖ'den aldıkları toplam puanların; çeşitli değişkenlere göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Öğretmenlerin mezun oldukları bölümleri, kaynaştırma öğrencilerini öğretimsel konuların dışında diğer konularda da geliştirme durumları ve öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarından alınmalarını isteme durumları ile tutum puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-testi yapılmıştır. Bu analizden elde edilen sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo.1 Öğretmenlerinin KİGÖ Puanlarının Mezun Olunan Bölüm, Kaynaştırma Öğrencilerini Öğretimsel Konuların Haricinde Diğer Konularda da Geliştirme ve Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarından Alınmalarını İsteme Durumlarına Göre Karşılaştırılması, Mann Whitney U-testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Mezun Olunan Bölüm	Sınıf Öğretmenliği	61	46.60	2842.50	207.5	.000
	Diğer Bölümler	19	20.92	397.50		
Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerini Öğretimsel Konuların Dışında Diğer Konularda da Geliştirme Durumları	Evet	63	41.28	2600.50	234.5	.016
	Kısmen	13	25.04	325.50		
Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarından Alınmalarını İsteme Durumları	Evet	23	21.50	494.50	218.5	.000
	Hayır	53	45.88	2431.50		

Tablo 1'de görüldüğü gibi, sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenlerin tutumunun 46.60, diğer bölümlerden mezun olup formasyon olarak sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin tutumunun 20.92 puan olduğu görülmektedir. Mann Whitney U-testi sonuçlarına göre, öğretmenlerin sınıf öğretmenliği bölümünden ya da formasyon olarak başka bölümden mezun olma durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$U=207.5$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Bu bulgu, Bilen'in (2007) yaptığı araştırmadan elde edilen bulguyla paralellik göstermektedir. Lisans programlarında, öğretmenlik eğitimiyle ilgili alınan derslerin yoğunluğu ve uygulamaya olanak sağlaması, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği becerilerin kazanılmasına fırsat sağlamaktadır. Bu da öğretmenlik mesleğindeki uygulamalara karşı daha fazla sabır ve olumlu tutum göstermeye yardımcı olmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerini öğretimsel konuların haricinde diğer konularda da geliştirme durumları ile

kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$U=234.5$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Sıralama ortalamaları incelendiğinde farkın “evet” diyenlerin lehine olduğu söylenebilir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarından alınmasını isteyen öğretmenlerin tutumunun 21.50, istemeyen öğretmenlerin tutumunun 45.88 puan olduğu görülmektedir. Mann Whitney U-testi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarından alınmalarını isteme durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$U=218.5$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşler ölçeği’nden aldıkları puanlarla yaşları, kaynaştırma eğitimi hakkında yeterli bilgiye sahip olma, kaynaştırma öğrencilerinin bireysel özellikleri ve engel türü hakkında bilgi sahibi olma durumları, BEP’i uygulama durumları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis Testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo.2 Öğretmenlerin KİGÖ Toplam Puanları ile Yaş, Kaynaştırma Eğitimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olma, Kaynaştırma Öğrencilerinin Bireysel Özellikleri ve Engel Türü Hakkında Bilgi Sahibi Olma, BEP’i Uygulamaya İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırması, Kruskal Wallis Testi Sonucu

Öğretmenler	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p	Anlamlı Fark	
Yaş Grupları	26-30	2	11.50	5	11.91	.036	41-45 >26-30 41-45 >36-40 41-45 >51-55
	31-35	10	44.25				
	36-40	28	34.09				
	41-45	20	50.60				
	46-50	12	44.33				
	51-55	7	28.00				
Kaynaştırma Eğitimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olma	Evet	7	63.21	2	11.72	.003	Evet>Hayır Evet>Kısmen Kısmen>Hayır
	Kısmen	40	41.45				
	Hayır	31	31.63				
Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerinin Bireysel Özellikleri ve Engel Türü Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları	Evet	27	54.52	2	15.26	.00	Evet>Hayır Evet>Kısmen
	Kısmen	46	34.15				
	Hayır	7	28.14				
Öğretmenlerin BEP’i Uygulama Durumları	Her Zaman	15	50.60	2	6.794	.033	Her zaman>Hiçbir zaman
	Bazen	59	37.99				
	Hiçbir zaman	4	20.13				

Tablo 2’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin yaşlarına göre kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(5)=11.91$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “41-45 yaş” ile “26-30 yaş” arasında, “41-45 yaş” ile “36-40 yaş”

arasında, “41-45 yaş” ile “51-55 yaş” arasında ise “41-45 yaşın” lehine olduğu görülmüştür. Bu bulgu, yapılan diğer araştırmalarla da benzerlik göstermektedir (Bilen, 2007; Özdemir, 2008). Bu sonuç, öğretmenin yaşının kaynaştırmaya yönelik tutumu etkileyen bir değişken olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi hakkında yeterli bilgiye sahip olma durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(2)=11.72$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “Evet” diyenler ile “Hayır” ve “Kısmen” diyenler ve “Kısmen” ile “Hayır” diyenler arasında, “Evet” ve “Kısmen” diyenlerin lehine olduğu görülmüştür. Tablo 2’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerinin bireysel özellikleri ve engel türü hakkında bilgi sahibi olma durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(2)=15.26$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “Evet” diyenler ile “Hayır” ve “Kısmen” diyenler arasında, “Evet” diyen öğretmenlerin lehine olduğu görülmüştür.

Özdemir (2003), yaptığı çalışmada, özel eğitim ile ilgili eğitim alan sınıf öğretmenlerinin, bu konuda eğitim almayan sınıf öğretmenlerine göre daha olumlu tutum içerisinde olduğunu belirlemiştir. Orel ve Ark. (2004) yaptıkları çalışmada, kaynaştırma dersi alan öğretmenlerin tutumunun, almayan öğretmenlere göre daha olumlu çıktığını belirlemişlerdir. İmrak’ın (2009) çalışmasında ise, daha önce kaynaştırma eğitimi alanında eğitim alan öğretmenlerin tutumu, davranış boyutu alt ölçeğinde anlamlı farklılık göstermiştir. Buradan özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi alan öğretmenlerin, kaynaştırma eğitimine daha olumlu baktığını söyleyebiliriz.

Tablo 2’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin BEP’i uygulama durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(2)=6.794$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “her zaman BEP uygulayanlar” ile “hiçbir zaman uygulayanlar” arasında “her zaman uygulayan” öğretmenlerin lehine olduğu görülmüştür. Öğretmen kaynaştırma eğitimine karşı olumlu bir tutum içerisinde ise, kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasında bir etken olan BEP hazırlama, uygulama ve izleme çalışmalarını yerine getirecektir. Ersoy ve Avcı (2001), ülkemizde BEP’in sistemli, bir şekilde uygulanmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşler ölçeği’nden aldıkları puanlarla kaynaştırma öğrencileri için farklı araç-gereç kullanma durumları, kaynaştırma öğrencilerinin sınıfın düzenini bozmaları ile kaynaştırma eğitiminin gerekli bir uygulama olduğuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis Testi analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3’te görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminin gerekli bir uygulama olduğuna ilişkin görüşleri ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(2)=20.225$, $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “evet” diyenler ile “kısmen” ve “hayır” diyenler ile “kısmen” diyenler ile “hayır” diyenler arasında, “evet” ve “kısmen” diyenlerin lehine olduğu görülmüştür. Daane, Beirne-

Smith ve Latham (2001), yaptığı çalışmaya göre, idareciler, sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri, engelli öğrencilerin normal sınıflarda eğitim almaya hakkı olduğu konusunda olumlu yönde ortak görüş belirtmekle beraber; üç grup da kaynaştırma eğitiminde bu öğrencilerin etkili bir eğitim alamadıklarını düşünmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerinin sınıfın düzenini bozma durumları ile kaynaştırmaya yönelik tutumlarına bakıldığında; istatistiksel olarak [$X^2(2)=27.388$, $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “hayır” diyenler ile “evet” ve “kısmen” diyenler arasında, “hayır” diyenlerin lehine olduğu görülmüştür.

Tablo.3 Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerine Farklı Araç-Gereç Kullanma Durumları, Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıfın Düzenini Bozma ve Kaynaştırma Eğitimine Gerekli Bir Uygulama Olduğuna İlişkin Görüşleri ile KİGÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırması, Kruskal Wallis Testi analizi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitiminin Gerekli Bir Uygulama Olduğuna İlişkin Görüşleri	Evet	39	49.44	2	20.225	.000	Evet > Kısmen Evet > Hayır Kısmen > Hayır
	Kısmen	34	34.88				
	Hayır	6	7.67				
Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerine Farklı Araç-Gereç Kullanma Durumları	Evet	9	59.72	2	10.43	.005	Evet > Kısmen Evet > Hayır
	Kısmen	56	37.88				
	Hayır	12	28.67				
Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıfın Düzenini Bozma Durumuna İlişkin Görüşleri	Evet	6	15.17	2	27.388	.000	Hayır > Kısmen Hayır > Evet
	Kısmen	39	30.90				
	Hayır	34	54.82				

Özdemir (2008) yaptığı araştırmada, özel eğitim ile ilgili herhangi bir eğitim almayan sınıf öğretmenlerinin, eğitim alanlara göre kaynaştırma öğrencilerinin sınıf disiplinini bozduğu ve diğer öğrenciler üzerinde olumsuz etki yarattığı düşüncesinde olup, kaynaştırma öğrencilerinin normal sınıf yerine özel sınıflarda eğitim almaları gerektiği düşüncesinde oldukları sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca, kaynaştırma öğrencilerinin sınıf disiplinini bozduğu ve diğer öğrenciler üzerinde olumsuz etki yarattığı düşüncesi; kaynaştırma öğrencisi okutmuş sınıf öğretmenlerinde okutmamış öğretmenlere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daane, Beirne-Smith ve Latham (2001), yaptığı çalışmaya göre, sınıf öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleri engelli öğrencilerin normal sınıflara konduklarında sınıf idaresinin zorlaştığını belirtmekte, idareciler ise bunun böyle olmadığını düşünmektedirler. Bilgi ve daha önceden engelli öğrenci ile çalışma deneyimi eksikliğinin, öğretmenin tutumunu olumsuz şekilde etkilediği söylenebilir. Bunun yanı sıra, problem davranışların sadece

engelli çocuklara özgü olmadığını, diğer çocuklarda da böyle davranışlar görülebileceği bilinmektedir. Buna bağlı olarak öğretmenlerde oluşan kaynaştırmaya yönelik olumsuz tutumların nedeni olarak, öğretmenlerin sınıf yönetimi konusunda bilgi ve becerilerinin eksikliği gösterilebilir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine farklı araç-gereç kullanma durumları ilişkin görüşleri ile kaynaştırmaya yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak [$X^2(2)=10.43$ $p<0.05$] anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Gruplar arası farklılaşmanın hangi grupların lehine olduğuna bakıldığında; farklılaşmanın “evet” diyenler” ile “hayır” ve “kısmen” diyenler arasında, “evet” diyenlerin lehine olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Öğretmen, normal gelişim gösteren öğrenci ve engelli öğrenci velilerinin kaynaştırmaya yönelik tutum puanları sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo.4 Öğretmenlerin Kaynaştırmaya Yönelik Tutum Puanları

Ölçekler	N	$\bar{X}$	SS
Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği (Öğretmen)	80	58.64	10.11

Tablo 4 incelendiğinde; öğretmenlerin KİGÖ’den aldıkları puanların aritmetik ortalaması 58.64’tür. Elde edilen bu veri doğrultusunda, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 en yüksek puanın 100 olduğu düşünüldüğünde orta düzeyde olduğu söylenebilir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik orta düzeyde bir tutuma sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Araştırmada ayrıca, öğretmenlerin kaynaştırma ve özel eğitim konusunda bilgilerinin eksik olduğu, yeterli deneyimlerinin olmadığı, kaynaştırma eğitime yeterli zaman ayıramadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi hakkında bilgilerinin eksik olduğu ve bilgi eksikliğinin tutumları olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Sınıf öğretmenleri, idareciler, normal gelişim gösteren öğrenciler, engelli ve normal gelişim gösteren öğrenci velileri ve tüm okul personelinin kaynaştırma konusunda bilgilendirilmesi, başarılı bir kaynaştırma uygulaması yapmaya fırsat sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, öğretmen, kaynaştırma ekibinin en önemli üyesidir. Bu nedenle öğretmenlere kaynaştırma eğitimi konusunda kendilerini geliştirme fırsatları sunan hizmet içi eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Bu konuda kendini geliştirme olanağı bulan öğretmenlerin normal gelişim gösteren öğrencileri ve velileri bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı ve bu süreci daha sağlıklı yürütebilmeleri mümkün olacaktır.

Öğretmenler sınıfların çok kalabalık olduğunu ve her sınıfta 1-3 arası kaynaştırma öğrencisi bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yükünü hafifletmek için sınıf mevcudu, kaynaştırma uygulamasının yapıldığı/yapılacağı sınıflarda idare tarafından Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre düzenlenmelidir. Yapılacak olan bu düzenlemeler, kaynaştırma uygulamasının daha başarılı yürütülebilmesine imkan sağlayacaktır. Öğretmenlerin, engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri için yetersizliği olan bireylerle ilgili bilgilendirme ve etkileşime dayalı çeşitli projelerin oluşturulması, bu projelerin etkililiklerinin değerlendirilmesi ve bu tür çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kaynaştırma eğitime yönelik tutumların olumlu olması, kaynaştırma uygulamalarının başarılı olması açısından önemli görülmektedir. Okullarda kurulan BEP geliştirme biriminin, BEP'in hazırlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi için toplantı yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İdare tarafından, okullarda kurulan BEP geliştirme biriminin çalışmalarının işlevsel kılınması ve birim üyelerinin aktif katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla görev esnasında, BEP geliştirme biriminde görevli olan kişilerin bilgi eksikliklerinin giderilmesi ve çalışmaların aktif olması için, hizmet içi eğitim yoluyla bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Ayrıca bu eğitimlerde konu olarak, kaynaştırma eğitiminde BEP uygulamanın gerekliliği, BEP geliştirme süreci, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi yer alabilir.

Öğretmenlerin tutumlarını etkileyebilecek başka değişkenler araştırılabilir. Bu araştırmada hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin kaynaştırıldığı sınıflarda uygulama yapılmıştır. Kaynaştırma eğitiminde, farklı engel gruplarının tutumlar üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Bu yüzden, öğretmenlerin tutumlarının kaynaştırma öğrencisinin engel türünden etkilenip etkilenmediği incelenebilir.

Bu araştırmada tutumlar ve tutumları etkileyen değişkenler belirlenmiştir. Daha sonraki yapılacak çalışmalarda, normal gelişim gösteren öğrencilere, velilere, öğretmenlere, idarecilere, okul personeline kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgilendirme çalışması yapılarak, kaynaştırma uygulamasına ilişkin tutum ve görüşlerin değiştirilmesinin planlandığı deneysel çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Battal, İ. (2007). Sınıf öğretmenlerinin ve branş öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterliliklerinin değerlendirilmesi (Uşak İli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Batu, E. S. (1998). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G., ve Uzuner, Y. (2004). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 33-50.
- Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 35-47.
- Batu, E. S. ve Kırcaali-İftar, G. (2006). *Kaynaştırma* (2.Baskı), Ankara: Kök Yayıncılık

- Bilen, E. (2007). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşleri ve çözüm önerileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Daane, C.J., Beirne-Smith, M. ve Latham, D. (2001). Administrators' and teachers' perceptions of the collaborative efforts of inclusion in the elementary grades," *Education*, 121, 331-338.
- Dev, P. C. ve Belfiore, P. J. (1996). Mainstreaming students with disabilities: teacher perspectives in India", *Council For Exceptional Children*, 2(4), 1-29.
- Diken, İ. H. ve Batu. E. S. (2010). Kaynaştırmaya giriş. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Editör İbrahim H. Diken). Ankara: Pegem Akademi
- Diken,H.İ. ve Sucuoğlu,B.(1999). Sınıfında engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25- 39.
- Dupoux, E., Wolman, C. ve Estrada, E. (2005). Teachers' attitudes toward integration of students with disabilities in Haiti and the United States. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52(1), 43-58.
- Erden, M. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2001). *Özel eğitim*. İstanbul: Ya-pa Yayıncılık.
- İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 106-114.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (15.Baskı), Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Link, S. (2008). Mainstreaming in the public schools. *EBSCO Research Starters*, p.7.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Metin N.(1999). Engelli çocuğa sahip ailelerin kaynaştırma programlarına yaklaşımı ve katılımı. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(1), 28-33.
- Metin, N. ve Güleç, H.Ç. (1999). İlköğretim okullarındaki eğitimcilerin özürsüz çocuklarla normal çocukların kaynaştırıldığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 59-73.
- Nizamoglu, N. (2006). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki yeterlikleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Orel, A., Töret, G. ve Zerey, Z. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Öncül, N.(2003). Kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okuluna devam eden zihin özürsüz öğrencinin bulunduğu sınıfta normal çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Phillips, K.(2008). The resource room in special education. *EBSCO Research Starters*, p.7.
- Salend, Spencer J. (1998). *Effective mainstreaming*. (3rd Edition), United States of America: Macmillan Publishing Company.

- Sargin, N. (2002). Anasınıfında bulunan zihinsel engelli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarına ilişkin bir çalışma. 11. Özel Eğitim Kongresi Bildirileri, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne-baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 25-43.
- Sucuoğlu, B. (2006). Etkili kaynaştırma uygulamaları. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Varol, N.(2008). Kaynaştırma uygulamaları ve ülkemizdeki durum. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, S.18.23-26.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları yaklaşımlar yöntemler teknikler. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Türkoğlu, Y. K. (2007). İlköğretim okulu öğretmenleriyle gerçekleştirilen bilgilendirme çalışmalarının öncesi ve sonrasında öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

